

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΕΘΝΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΓΙΑ ΤΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ

Νεοφύτου Βάμβα 6 (3ος όρ.), 10674 Αθήνα, τηλ: 210 7233221-2; φαξ: 210 7233217;

e-mail: info@nchr.gr, website: www.nchr.gr

**Το καθεστώς προστασίας κοινωνικών δικαιωμάτων των
προσφύγων και αιτούντων άσυλο στην Ελλάδα: σχετικά
ζητήματα και προτάσεις***

ΠΡΟΛΟΓΟΜΕΝΑ

Ο τρέχων συνολικός πληθυσμός αναγνωρισμένων προσφύγων (σύμφωνα με τη Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για το Καθεστώς των Προσφύγων)¹ στην Ελλάδα υπολογίζεται 6.500. Η Ελλάδα δέχεται τους μικρότερους αριθμούς αιτήσεων αναγνώρισης προσφυγικής ιδιότητας (ασύλου) στην Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ).² Οι αιτήσεις ασύλου στην Ελλάδα τα έτη 1996, 1997, 1998, 1999 και 2000 ήταν 1.640, 4.380, 2.953, 1.528 και 3.083 αντίστοιχα.³ Παρά τους μικρούς σχετικά αριθμούς, οι συνθήκες διαβίωσης των αιτούντων άσυλο και των προσφύγων στην Ελλάδα έχουν χαρακτηριστεί «οκληρές» από την Ύπατη Αρμοστεία των Ηνωμένων Εθνών για τους Πρόσφυγες (ΥΑΗΕΠ). Η ΥΑΗΕΠ έχει τονίσει την ύπαρξη «δισταγμού» εκ μέρους των ελληνικών Αρχών να λάβουν απαραίτητα μέτρα για τη βελτίωση, μεταξύ άλλων, των συνθηκών υποδοχής των προσφύγων

* Εισηγητές: Ισμήνη Σακελλαροπούλου, Προεδρεύουσα του Γ' Τμήματος της ΕΕΔΑ, Νίκος Σιταρόπουλος, ΔΝ, LL.M, Επιστημονικός Συνεργάτης της ΕΕΔΑ.

¹ Κυρώθηκε από την Ελλάδα με το ΝΔ 3989/1959 (ΦΕΚ Α' 201), και τροποποιήθηκε με το σχετικό Πρωτόκολλο της Ν. Υόρκης του 1967 που κυρώθηκε επίσης από την Ελλάδα με τον ΑΝ 389/1968 (ΦΕΚ Α' 125).

² Βλ. UNHCR, *Asylum Trends in Europe, 2000, Part II*, Geneva, 30 January 2001, σελ. 3-14.

³ Στατιστικά στοιχεία από την Ύπατη Αρμοστεία των Ηνωμένων Εθνών για τους Πρόσφυγες, (ΥΑΗΕΠ) Αθήνα.

στην Ελλάδα, «φοβούμενες ότι η βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης των προσφύγων θα αποτελέσει πόλο έλξης περισσότερων αιτούντων άσυλο».⁴

Αν και η Ελλάδα ήταν από τα πρώτα Κράτη που υπέγραψαν και κύρωσαν τη Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για το Καθεστώς των Προσφύγων, υπήρξε εξαιρετικά διστακτική στην αναγνώριση των κοινωνικών αναγκών και δικαιωμάτων των προσφύγων και αιτούντων άσυλο στο έδαφός της. Είναι χαρακτηριστικό ότι η Ελλάδα όταν υπέγραψε την ανωτέρω Σύμβαση υπέβαλε ταυτόχρονα μία σειρά επιφυλάξεων, μεταξύ των οποίων ήταν εκείνη που αφορούσε στην εφαρμογή του άρθρου 17.1 («μισθωτά επαγγέλματα»)⁵. Η επιφύλαξη αυτή σήμαινε στην πράξη ότι οι πρόσφυγες (ακόμη και οι αναγνωρισμένοι από τις ελληνικές Αρχές) δεν είχαν το δικαίωμα εργασίας στην Ελλάδα μέχρι το 1994, όταν ήρθη η σχετική επιφύλαξη και ετέθη σε εφαρμογή το ΠΔ 209/1994 (ΦΕΚ Α' 131). Η παρούσα εισήγηση παρουσιάζει τα κυριότερα ζητήματα κοινωνικής προστασίας των αιτούντων άσυλο και των προσφύγων στη χώρα μας και προτείνει τη λήψη σχετικών μέτρων από την Ελληνική Πολιτεία, σύμφωνα με τις διεθνείς υποχρεώσεις της και τα σύγχρονα, διεθνή και ευρωπαϊκά πρότυπα προσφυγικής προστασίας.⁶

ΕΙΔΙΚΕΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

1. ΚΕΝΤΡΑ ΥΠΟΔΟΧΗΣ ΑΙΤΟΥΝΤΩΝ ΑΣΥΛΟ

Επί σειρά δεκαετιών η Ελλάδα παραμένει με ένα μόνο, εντελώς ανεπαρκές, κρατικό κέντρο υποδοχής αιτούντων άσυλο, στο Λαύριο, το οποίο από το 1999 (ΠΔ 266/1999, ΦΕΚ Α' 217) υπάγεται διοικητικά στο

4 ΥΑΗΕΠ, *Ετήσια Έκθεση για την Προστασία των Προσφύγων στην Ελλάδα το 2000*, Αθήνα Μάρτιος 2001, σελ. 10-11.

5 Άρθρο 17.1: «Τα Συμβαλλόμενα Κράτη θα επιφυλάσσουν εις πάντα πρόσφυγα, νομίμως διαμένοντα επί του εδάφους αυτών, την ευνοϊκωτέραν, υπό τας αυτάς συνθήκας, επιφυλασσομένην εις υπηκόους αλλοδαπού Κράτους μεταχειρίσιν όσον αφορά την άσκησην μισθωτής επαγγελματικής απασχολήσεως».

6 Το Γ' Τμήμα υπέβαλε στην Ολομέλεια της ΕΕΔΑ (η οποία και ενέκρινε) την 08.06.2001 εισήγηση για την προστασία των προσφύγων (άσυλο) στην Ελλάδα, με έμφαση στην προστασία των ατομικών δικαιωμάτων των προσφύγων και αιτούντων άσυλο, υπό δημοσίευση στα *Δικαιώματα του Ανθρώπου* (2001).

Υπουργείο Υγείας και Πρόνοιας. Ο νόμος περί αλλοδαπών 1975/1991 (ΦΕΚ Α' 184, άρθρο 24.2) έχει προβλέψει την ίδρυση και άλλων κέντρων υποδοχής αλλά η σχετική διάταξη δεν έχει ακόμη τεθεί σε εφαρμογή. Το κέντρο του Λαυρίου έχει μέγιστη δυνατότητα υποδοχής 300 ατόμων αιτούντων άσυλο. Όπως όμως προαναφέρθηκε, οι σχετικές αιτήσεις ασύλου μεταξύ των ετών 1996 και 2000 κυμάνθηκαν μεταξύ των 1.640 και 4.380. Το αποτέλεσμα αυτής της κατάστασης είναι να μένουν *άστεγοι* χιλιάδες αιτούντες άσυλο στην Ελλάδα κάθε χρόνο, αναγκασμένοι να διαβιούν σε αναξιοπρεπείς συνθήκες κατά παράβαση, μεταξύ άλλων, του άρθρου 11.1 του Διεθνούς Συμφώνου για τα Οικονομικά, Κοινωνικά και Πολιτιστικά Δικαιώματα (Ν. 1532/1985, ΦΕΚ Α' 43).⁷ Η κατάσταση κυρίως στην Αττική είναι ιδιαίτερα δυσχερής για τα άτομα αυτά λόγω του γεγονότος ότι στην πράξη ένας αλλοδαπός μπορεί να είναι αιτών άσυλο για μακρές περιόδους που κυμαίνονται από έξι έως δέκα οκτώ μήνες. *Ως εκ τούτου, υφίσταται επιτακτική ανάγκη δημιουργίας και άλλων κρατικών κέντρων υποδοχής που θα εξασφαλίζουν την αξιοπρεπή διαβίωση των αιτούντων άσυλο στη χώρα μας.*

2. ΕΡΓΑΣΙΑ ΠΡΟΣΦΥΓΩΝ ΚΑΙ ΑΙΤΟΥΝΤΩΝ ΑΣΥΛΟ

Η Ελλάδα αναγνώρισε το δικαίωμα εργασίας των αναγνωρισμένων προσφύγων το 1994, όπως ήδη ελέγχθη. Το δικαίωμα αυτό αναγνωρίστηκε επίσης αργότερα για τους αιτούντες άσυλο και για τους «ανθρωπιστικούς πρόσφυγες»⁸ με το ΠΔ 189/1998. Το νομικό καθεστώς που διέπει την άσκηση

7 Άρθρο 11.1: «Τα Συμβαλλόμενα Κράτη αναγνωρίζουν το δικαίωμα κάθε προσώπου για ένα επίπεδο διαβίωσης ανεκτό για τον ίδιο και την οικογένειά του, συμπεριλαμβανομένης της κατάλληλης διατροφής, ενδυμασίας και κατοικίας...». Βλ. επίσης Commission of the European Communities, *Proposal for a Council Directive laying down minimum standards on the reception of applicants for asylum in Member States*, COM (2001) 181 final, 03.04.2001, Article 16 (Housing). Βλ. επίσης ΥΑΗΕΠ, *Συστάσεις για τις Συνθήκες Υποδοχής των Αιτούντων Άσυλο στην ΕΕ*, Γενεύη, Ιούνιος 2000, παρ. 32-33.

8 Ως «ανθρωπιστικοί πρόσφυγες» νοούνται, σύμφωνα με το άρθρο 8.4 του ΠΔ 61/1999 (ΦΕΚ Α' 63), που εφαρμόζεται σε συνδυασμό με το άρθρο 25.4 του Ν. 1975/1991, οι αλλοδαποί οι οποίοι λαμβάνουν από τον Υπουργό Δημόσιας Τάξης «έγκριση παραμονής...για ανθρωπιστικούς λόγους [λαμβάνοντας] υπόψη ιδίως [την] αντικειμενική αδυναμία απομάκρυνσης ή επιστροφής του αλλοδαπού στη χώρα καταγωγής ή συνήθους διαμονής του για λόγους ανωτέρας βίας (π.χ. σοβαροί λόγοι υγείας του ιδίου ή μέλους της οικογένειάς του, διεθνής αποκλεισμός της χώρας του, εμφύλιες συρράξεις συνοδευόμενες από μαζικές παραβιάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων) ή η συνδρομή στο πρόσωπο του ενδιαφερόμενου της

του δικαιώματος εργασίας των αιτούντων άσυλο είναι ιδιαίτερα αυστηρό. Το άρθρο 4 του ΠΔ 189/1998 (ΦΕΚ Α' 140) προβλέπει, αναφορικά με τους αιτούντες άσυλο και τους «ανθρωπιστικούς πρόσφυγες», ότι τα άτομα αυτά «δύνανται να απασχολούνται προσωρινά προς κάλυψη άμεσων βιοτικών αναγκών, υπό τους εξής όρους: (α) οι αιτούντες την αναγνώρισή τους ως πρόσφυγες είναι κάτοχοι 'δελτίου αιτήσαντος άσυλο αλλοδαπού' από το οποίο προκύπτει ότι δεν φιλοξενούνται σε ειδικά προς τούτο λειτουργούν Κέντρο Προσωρινής Διαμονής αιτούντων άσυλο αλλοδαπών...(γ) έχει ερευνηθεί η αγορά εργασίας για το συγκεκριμένο επάγγελμα και δεν έχει εκδηλωθεί σχετικό ενδιαφέρον από ημεδαπό, πολίτη της ΕΕ, αναγνωρισμένο πρόσφυγα, ομογενή».

Η διάταξη αυτή δημιουργεί τα εξής σοβαρά προβλήματα: **(1)** Εξαιρούνται από το δικαίωμα εργασίας οι διαμένοντες στο κέντρο υποδοχής Λαυρίου. Ο νόμος εξαιρεί τα άτομα αυτά από το δικαίωμα άσκησης εργασίας προφανώς διότι τα άτομα αυτά σιτιζονται στο ανωτέρω κέντρο (με χρηματοδότηση του Υπουργείου Υγείας και Πρόνοιας). Εντούτοις, δεν υπάρχει καμία άλλη κρατική οικονομική βοήθεια, γεγονός που αναγκάζει τα ανωτέρω άτομα να εργαστούν στη «μαύρη αγορά εργασίας». *Ο νόμος πρέπει να αναγνωρίσει και στα άτομα αυτά το δικαίωμα εργασίας σύμφωνα με το άρθρο 6.1 του Διεθνούς Συμφώνου για τα Οικονομικά, Κοινωνικά και Πολιτιστικά Δικαιώματα.*⁹ **(2)** Υπάρχει ένας μεγάλος αριθμός αιτούντων άσυλο στην περιοχή της Αθήνας που παραμένουν χωρίς «δελτίο αιτήσαντος άσυλο αλλοδαπού», λόγω δυσλειτουργιών των αρμόδιων υπηρεσιών του Υπουργείου Δημόσιας Τάξης (ΥΔΤ), επί σειρά μηνών ή και έτος. Τα άτομα αυτά παραμένουν με τα λεγόμενα «υπηρεσιακά σημειώματα» του ΥΔΤ χωρίς καμία ουσιαστική νομική και κοινωνική κάλυψη. *Το ΥΔΤ οφείλει να προβεί*

ρήτρας μη επαναπροώθησης (*non-refoulement*) του άρθρου 3 της ΕΣΔΑ...ή του αντιστοιχού άρθρου της Σύμβασης [των Ηνωμένων Εθνών κατά των Βασανιστηρίων]...»

9 Άρθρο 6.1: «Τα Συμβαλλόμενα Κράτη αναγνωρίζουν το δικαίωμα της εργασίας, το οποίο περιλαμβάνει το δικαίωμα κάθε προσώπου να έχει τη δυνατότητα να κερδίζει τα απαραίτητα για τη ζωή του με εργασία την οποία διαλέγει ή δέχεται ελεύθερα και θα λάβουν τα κατάλληλα μέτρα για την εξασφάλιση του δικαιώματος αυτού». Βλ. επίσης Commission of the European Communities, Doc. COM (2001) 181 final, op. cit., Article 13.1: "Member States shall not forbid applicants and their accompanying family members to have access to the labour market for more than six months after their application has been lodged..."

στις απαιτούμενες ενέργειες για την εξάλειψη του φαινομένου των «υπηρεσιακών σημειωμάτων», έτσι ώστε να προστατεύονται νομικά και κοινωνικά όλοι ανεξαιρέτως οι αιτούντες άσυλο στην Ελλάδα.¹⁰

3. ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗ ΚΑΤΑΡΤΙΣΗ ΠΡΟΣΦΥΓΩΝ ΚΑΙ ΑΙΤΟΥΝΤΩΝ ΑΣΥΛΟ

Το άρθρο 3 του ΠΔ 189/1998 προβλέπει ότι μόνο αναγνωρισμένοι πρόσφυγες μπορούν να εγγραφούν στις εκπαιδευτικές μονάδες του ΟΑΕΔ με κριτήρια που ισχύουν και για τους Έλληνες πολίτες. Παρά το νομοθετικό κενό, στην πράξη μετέχουν σε προγράμματα επαγγελματικής κατάρτισης και αιτούντες άσυλο.¹¹ *Προτείνεται η κάλυψη του νομοθετικού κενού αναφορικά με τους αιτούντες άσυλο, όπως επίσης η συμπερίληψη των «ανθρωπιστικών προσφύγων», λόγω της κατά κανόνα μακράς παραμονής τους στη χώρα μας, στο προστατευτικό πεδίο του άρθρου 3 του ΠΔ 189/1998.*¹²

4. ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΕΝΙΣΧΥΣΗ ΠΡΟΣΦΥΓΩΝ/ΑΙΤΟΥΝΤΩΝ ΑΣΥΛΟ

Οι ελληνικές Αρχές δεν παρείχαν ποτέ οικονομική ενίσχυση σε αιτούντες άσυλο ή πρόσφυγες που είχαν ανάγκη τέτοιας ενίσχυσης, κυρίως στα πρώτα στάδια της διαμονής τους στην Ελλάδα. Τέτοια (περιορισμένη) ενίσχυση παρείχετο πάντα από Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις με την υποστήριξη κυρίως της ΥΑΗΕΠ. Στην Έκθεση του 2000 η ΥΑΗΕΠ τόνισε ότι «σημαντικός αριθμός προσφύγων [στην Ελλάδα] ζει κοντά ή κάτω από το όριο της φτώχειας».¹³ *Κρίνεται απαραίτητη και προτείνεται η θεσμοθέτηση παροχής οικονομικής βοήθειας από την Ελληνική Πολιτεία σε όλους τους άπορους αιτούντες άσυλο και πρόσφυγες, κυρίως κατά τα πρώτα στάδια της*

¹⁰ Βλ. επίσης σχετική παρ. 13 των προτάσεων του Γ' Τμήματος για το άσυλο στην Ελλάδα που υπεβλήθησαν και εγκρίθηκαν από την Ολομέλεια της ΕΕΔΑ την 08.06.2001.

¹¹ ΥΑΗΕΠ, ό.π. (2001), σελ. 12.

¹² Βλ. επίσης Commission of the European Communities, Doc. COM (2001) 181 final, op. cit., Article 14 (Vocational Training): "Member States shall not forbid applicants and their accompanying family members to have access to vocational training for more than six months after their application has been lodged..."

¹³ 'Ο.π. (2001), 10.

παρουσίας και διαμονής τους στην Ελλάδα, για την εξασφάλιση αξιοπρεπούς διαμονής τους στη χώρα μας.¹⁴

5. ΠΑΡΟΧΗ ΕΙΔΙΚΩΝ ΕΠΙΔΟΜΑΤΩΝ ΠΡΟΝΟΙΑΣ ΣΤΟΥΣ ΠΡΟΣΦΥΓΕΣ ΚΑΙ ΑΙΤΟΥΝΤΕΣ ΑΣΥΛΟ

Κατόπιν παρέμβασης του Συνηγόρου του Πολίτη το 2000,¹⁵ το Υπουργείο Υγείας και Πρόνοιας αναγνώρισε με εγκύκλιό του το δικαίωμα λήψης επιδομάτων πρόνοιας ατόμων με ειδικές ανάγκες στους αναγνωρισμένους πρόσφυγες, δυνάμει του άρθρου 23 της Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών που επιβάλλει την ίδια με τους Έλληνες μεταχείριση σχετικά με την παρεχόμενη από το Δημόσιο «πρόνοια και συνδρομή». Παραμένουν όμως εκτός προνοιακής προστασίας οι αιτούντες άσυλο και οι «ανθρωπιστικοί πρόσφυγες», ευάλωτα, κατά τεκμήριο, άτομα που παραμένουν κατά κανόνα στη χώρα μας για μεγάλα χρονικά διαστήματα, ακόμη και επί σειρά ετών. *Κρίνεται απολύτως σκόπιμη η παροχή των ανωτέρω ειδικών προνοιακών επιδομάτων και στα άτομα αυτά λόγω των ιδιαίτερων κοινωνικών δυσχερειών που εκ των πραγμάτων αντιμετωπίζουν, όπως επιβάλλεται από το άρθρο 12 του Διεθνούς Συμφώνου για τα Οικονομικά, Κοινωνικά και Πολιτιστικά Δικαιώματα (δικαίωμα στην προστασία σωματικής και ψυχικής υγείας) και τα άρθρα 34 (Κοινωνική ασφάλεια και κοινωνική αρωγή) και 35 (Προστασία της υγείας) του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ.*¹⁶

Κρίνεται επίσης απαραίτητη η χορήγηση από τις Διευθύνσεις Κοινωνικής Πρόνοιας στους αναγνωρισμένους πρόσφυγες ατομικό βιβλιário χορήγησης φαρμάκων και νοσοκομειακής περίθαλψης, προς διευκόλυνση των συναλλαγών τους με τα νοσοκομεία και το ιατρικό προσωπικό, όπως

¹⁴ Βλ. επίσης Commission of the European Communities, op. cit., Article 17.1 (Total amount of allowances or vouchers): "Member States shall ensure that the total amount of the allowances or vouchers to cover material reception conditions is sufficient to avoid applicants and their accompanying family members falling into poverty".

¹⁵ Συνήγορος του Πολίτη, *Ετήσια Έκθεση 2000*, Αθήνα 2001, σελ. 93.

¹⁶ *OJ C/364/1*, 18.12.2000. Βλ. επίσης Commission of the European Communities, op. cit. Chapter VI *Provisions for Persons with Special Needs*.

συμβαίνει και με τους Έλληνες πολίτες σύμφωνα με το άρθρο 23 της Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών για το Καθεστώς των Προσφύγων.¹⁷

6. ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΠΡΟΣΦΥΓΩΝ ΚΑΙ ΑΙΤΟΥΝΤΩΝ ΑΣΥΛΟ

Όλοι οι αλλοδαποί που βρίσκονται στην Ελλάδα έχουν δικαίωμα πρόσβασης σε όλες τις βαθμίδες εκπαίδευσης. *Η Ελληνική Πολιτεία όμως δεν έχει προνοήσει για την παροχή υποτροφιών σε πρόσφυγες για πανεπιστημιακή εκπαίδευση,*¹⁸ *παράλειψη που είναι σκόπιμο να εκλείψει, σύμφωνα με το άρθρο 22 της Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών για το Καθεστώς των Προσφύγων.*¹⁹ Όσον αφορά στη διδασκαλία γλώσσας σε ανήλικους και ενήλικες πρόσφυγες και αιτούντες άσυλο, τα ανήλικα παιδιά των προσφύγων και των αιτούντων άσυλο έχουν άμεση πρόσβαση στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση στην Ελλάδα. Πρόκειται για ένα από τα βασικά δικαιώματα του παιδιού σύμφωνα με το σύγχρονο διεθνές δίκαιο ανθρωπίνων δικαιωμάτων.²⁰ Στις περισσότερες (αν όχι σε όλες τις) περιπτώσεις προσφύγων και αιτούντων άσυλο η ελληνική γλώσσα δεν είναι γνωστή στα πρόσωπα αυτά. *Για τον λόγο αυτό επιβάλλεται ειδική νομοθετική πρόβλεψη για την ενίσχυση από το Υπουργείο Παιδείας των ειδικών τμημάτων διδασκαλίας της ελληνικής γλώσσας στα ανήλικα παιδιά προσφύγων και αιτούντων άσυλο. Η διδασκαλία της ελληνικής γλώσσας είναι σκόπιμο επίσης να προβλέπεται νομοθετικά και για τους ενήλικες πρόσφυγες χάριν της*

¹⁷ Άρθρο 23: «Αι Συμβαλλόμεναι Χώραι θα επιφυλάσσουν εις τους νομίμως διαμένοντας επί του εδάφους αυτών πρόσφυγας μεταχειρίσιν οίαν και εις τους υπηκόους αυτών, όσον αφορά την υπό του Δημοσίου παρεχομένην πρόνοιαν και συνδρομήν».

¹⁸ Βλ. και ΥΑΗΕΠ, ό.π. (2001), σελ. 11.

¹⁹ Άρθρον 22: «1. Αι Συμβαλλόμεναι Χώραι θα επιφυλάσσουν εις τους πρόσφυγας οίαν και εις τους υπηκόους αυτών μεταχειρίσιν όσον αφορά την στοιχειώδη εκπαίδευσιν. 2. Αι Συμβαλλόμεναι Χώραι θα επιφυλάσσουν εις τους πρόσφυγας μεταχειρίσιν όσον ένεστι ευνοϊκήν, οπωσδήποτε δε ουχί ολιγώτερον ευνοϊκήν της υπό τας ίδιες συνθήκας εις τους αλλοδαπούς εν γένει επιφυλασσομένης, όσον αφορά την λοιπήν εκπαίδευσιν και ειδικώτερον την εισδοχήν εις εκπαιδευτικά ιδρύματα...την καταβολήν ηλαττωμένων διδάκτρων και τελών και την χορήγησιν υποτροφιών».

²⁰ Βλ. άρθρο 28 της Διεθνούς Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού, ΟΗΕ, 1989, Ν. 2101/1992 (ΦΕΚ Α' 192) και παρ. 9 του Σχεδίου Πορισμάτων του Συμβουλίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τις συνθήκες υποδοχής αιτούντων άσυλο, Doc. 11585/00, 04.10.2000.

διευκόλυνσης της προσαρμογής και της δημιουργικής ένταξής τους στην Ελλάδα ως χώρα υποδοχής και προστασίας.²¹

7. ΝΟΜΙΚΗ ΣΥΝΔΡΟΜΗ ΑΙΤΟΥΝΤΩΝ ΑΣΥΛΟ ΣΤΑ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΑ ΣΤΑΔΙΑ ΕΞΕΤΑΣΗΣ ΤΩΝ ΑΙΤΗΣΕΩΝ ΑΣΥΛΟΥ

Κρίνεται σκόπιμο να θεσμοθετηθεί νομοθετικά η ύπαρξη νομικής συνδρομής σε αιτούντες άσυλο, από την έναρξη της διαδικασίας ασύλου ενώπιον των διοικητικών Αρχών, από δικηγόρους των Δικηγορικών Συλλόγων της περιοχής όπου υποβάλλεται η αίτηση ασύλου και από δικηγόρους του Δικηγορικού Συλλόγου Αθηνών στην Αθήνα, όπου εξετάζονται οι προσφυγές κατά το άρθρο 3.3 του ΠΔ 61/1999.

8. ΘΕΣΜΟΘΕΤΗΣΗ ΠΑΡΟΧΗΣ ΝΟΜΙΚΗΣ ΣΥΝΔΡΟΜΗΣ ΣΤΟΥΣ ΠΡΟΣΦΥΓΕΣ ΚΑΙ ΑΙΤΟΥΝΤΕΣ ΑΣΥΛΟ

Στο πλαίσιο αναδιοργάνωσης της νομικής συνδρομής από το Υπουργείο Δικαιοσύνης, επιβάλλεται η ειδική πρόβλεψη παροχής νομικής συνδρομής στα ανωτέρω ευάλωτα άτομα για την προστασία των ατομικών και κοινωνικών δικαιωμάτων τους. Σημειωτέον ότι η Ελλάδα έχει καταδικαστεί δύο φορές έως τώρα από το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΔΔΑ) λόγω της έλλειψης νομοθετικής πρόβλεψης για την παροχή νομικής συνδρομής σε ποινικές υποθέσεις που αφορούσαν σε αιτήσεις αναίρεσης ενώπιον του Αρείου Πάγου.²² Και στις δύο περιπτώσεις οι προσφεύγοντες ήταν άποροι αλλοδαποί που είχαν εμπλακεί σε ποινικές δίκες στην Ελλάδα ως κατηγορούμενοι. Και στις δύο υποθέσεις το ΕΔΔΑ έκρινε ότι η Ελλάδα παραβίασε το άρθρο 6 παρ. 1 και 3 (γ) της ΕΣΔΑ.²³ Το ΕΔΔΑ έχει εδραιώσει

²¹ Βλ. σχετική παρ. 4 του Προομίου της Απόφασης του Συμβουλίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την ίδρυση του Ευρωπαϊκού Ταμείου Προσφύγων, *OJ L 252/12*, 06.10.2000, και Commission of the European Communities, *op. cit.*, Article 12 (Schooling and education of minors).

²² Case of *Twalib v. Greece*, appl. no. 42/1997/826/1032, Judgment of 09.06.1998, *Affaire Biba c. Grèce*, no 33170/96, Arrêt du 26.09.2000.

²³ Άρθρο 6 παρ. 1 ΕΣΔΑ: «Παν πρόσωπον έχει δικαίωμα όπως η υπόθεσίς του δικασθή δίκαιως, δημοσία και εντός λογικής προθεσμίας υπό ανεξαρτήτου και αμερολήπτου

στη νομολογία του τη θέση ότι η ύπαρξη συνηγόρου είναι απαραίτητη σε όλες τις διαδικασίες όπου η σχετική προς εφαρμογή εθνική νομοθεσία, κυρίως η δικονομική, είναι περίπλοκη ή/και το ύψος των σχετικών ποινών που προβλέπονται από τη σχετική νομοθεσία είναι μεγάλο.²⁴ Εντούτοις το δικαίωμα νομικής συνδρομής απόρων ατόμων έχει εδραιωθεί πλέον στον ευρωπαϊκό δικαιοσύνη χώρο ως δικαίωμα που πρέπει να απολαύουν τα ανωτέρω άτομα σε όλες τις διαδικασίες χωρίς εξαίρεση για την αποτελεσματική πρόσβαση και απονομή της δικαιοσύνης.²⁵

9. ΑΣΥΝΟΔΕΥΤΟΙ ΑΝΗΛΙΚΟΙ ΠΡΟΣΦΥΓΕΣ ΚΑΙ ΑΙΤΟΥΝΤΕΣ ΑΣΥΛΟ

Πρόκειται για μία ιδιαίτερα ευάλωτη κατηγορία προσφύγων/αιτούντων άσυλο για τους οποίους ο Έλληνας νομοθέτης οφείλει να θεσπίσει διατάξεις που να προβλέπουν την ειδική μεταχείριση και τη νομική και κοινωνική προστασία των ασυνόδευτων ανήλικων προσφύγων, όπως προβλέπεται, μεταξύ άλλων, από το άρθρο 4 του Ψηφίσματος του Συμβουλίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης της 26^{ης} Ιουνίου 1997 για τους ασυνόδευτους ανήλικους από τρίτες χώρες²⁶ και από το άρθρο 10 της Πρότασης της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για τις διαδικασίες ασύλου.²⁷ Η μόνη

δικαστηρίου...» Άρθρο 6 παρ. 3 (γ) ΕΣΔΑ: «Ειδικότερον, πας κατηγορούμενος έχει δικαίωμα:...(γ) όπως υπερασπίση ο ίδιος εαυτόν ή αναθέσει την υπεράσπισίν του εις συνήγορον της εκλογής του, *εν η δε περιπτώσει δεν διαθέτει τα μέσα να πληρώση συνήγορον να τω παρασχεθή τοιοῦτος δωρεάν, όταν τούτο ενδείκνυται υπό του συμφέροντος της δικαιοσύνης*» (πρόσθετη έμφαση). Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή κατά του Ρατσισμού και της Μισαλλοδοξίας (ECRI) έχει επίσης καλέσει τις ελληνικές Αρχές να διασφαλίσουν το δικαίωμα αλλοδαπών σε δίκαιες νομικές διαδικασίες, συμπεριλαμβανομένης της νομικής υπεράσπισης, βλ. ECRI, *Second Report on Greece adopted on 10.12.1999*, Doc. CRI (2000) 32, Strasbourg, 27.06.2000, para. 10.

²⁴ Βλ. επίσης *Case of Perks and Others v. The United Kingdom*, appl. 25277/94 etc, Judgment of 12.10.1999, para. 76. Παρόμοια νομολογιακή θέση έχει λάβει η Επιτροπή Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του Διεθνούς Συμφώνου Ατομικών και Πολιτικών Δικαιωμάτων, βλ. D McGoldrick, *The Human Rights Committee*, Oxford, Clarendon Press, 1994, pp 428-429.

²⁵ Βλ. έκθεση και προτάσεις για τη νομική συνδρομή στην Ελλάδα που υιοθέτησε η Ολομέλεια της ΕΕΔΑ την 08.06.2001, δημοσιεύτηκε στο *Νομικό Βήμα* (2001), σελ. 1597-1604.

²⁶ OJ C 221, 19.07.1997, pp. 23-27.

²⁷ Πρόταση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την έκδοση Οδηγίας του Συμβουλίου της ΕΕ για τις ελάχιστες προδιαγραφές για τις διαδικασίες με τις οποίες τα κράτη μέλη χορηγούν

σχετική διάταξη στην ελληνική νομοθεσία ασύλου είναι αυτή του άρθρου 1 παρ. 4 του ΠΔ 61/1999 και είναι ελλιπής διότι προβλέπει απλώς τον ορισμό του Εισαγγελέα Ανηλίκων ως Ειδικού Προσωρινού Επιτρόπου του ασυνόδευτου ανήλικου αιτούντος άσυλο μέχρι την οριστική κρίση του σχετικού αιτήματος ασύλου. Η σοβαρή έλλειψη κρατικής υποδομής για την υποδοχή και φροντίδα ασυνόδευτων παιδιών αιτούντων άσυλο (των οποίων ο αριθμός αυξήθηκε το 2000) στην Ελλάδα έχει επίσης επισημανθεί από την Ύπατη Αρμοστεία.²⁸ *Είναι αναγκαίο να υπάρξει νέα λεπτομερής, ολοκληρωμένη νομοθετική ρύθμιση για το θέμα αυτό, με βάση τις ανωτέρω θέσεις των αρμόδιων οργάνων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, για την παροχή πλήρους, αποτελεσματικής προστασίας στους ανήλικους αιτούντες άσυλο και πρόσφυγες.*²⁹

10. ΕΙΔΙΚΟΤΕΡΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΠΡΟΣΦΥΓΩΝ ΚΑΙ ΑΙΤΟΥΝΤΩΝ ΑΣΥΛΟ³⁰

Σημειώνονται τα κάτωθι ειδικότερα ζητήματα που χρήζουν άμεσης επίλυσης από την Πολιτεία:

(α) Ιατροφαρμακευτική και νοσοκομειακή περίθαλψη των αιτούντων άσυλο αλλοδαπών στην Αθήνα: Το άρθρο 15 του ΠΔ 266/1999 ορίζει τις κατηγορίες των δικαιούχων της δωρεάν ιατροφαρμακευτικής και νοσοκομειακής περίθαλψης. Σε αυτούς περιλαμβάνονται οι αιτούντες άσυλο. Σύμφωνα με το άρθρο 17 του ανωτέρω ΠΔ, και σχετική εγκύκλιο του Υπουργείου Υγείας και Πρόνοιας της 13.07.2000, για την εφαρμογή του άρθρου 15 του ΠΔ 266/1999 στους αιτούντες άσυλο είναι απαραίτητη η

και ανακαλούν το καθεστώς του πρόσφυγα, Doc. 500PC0578, 03.11.2000. Βλ. επίσης σχετικές ειδικές παρ. 213-219 του *Εγχειριδίου της Ύπατης Αρμοστείας των Ηνωμένων Εθνών για τους Πρόσφυγες για τη Διαδικασία και τα Κριτήρια Καθορισμού του Καθεστώτος των Προσφύγων*, Γενεύη, 1979.

²⁸ Βλ. *Έκθεση 2000*, ό.π., σελ. 15.

²⁹ Βλ. επίσης European Union, *Annual Report on Human Rights – 2000*, Doc. 11317/00, DG E IV, σελ. 20, και Commission of the European Communities, op. cit, Article 25 (Unaccompanied minors).

³⁰ Τα ζητήματα αυτά τέθηκαν γραπτώς υπόψη των Β' και Γ' Τμημάτων από τις Δικηγόρους κες Ξένια Πασσά και Κατερίνα Βλαχάκη της Νομικής Υπηρεσίας του Ελληνικού Συμβουλίου για τους Πρόσφυγες την 21.06.2001.

προσκόμιση του «δελτίου αιτήσαντος άσυλο αλλοδαπού». Εντούτοις, αιτούντες άσυλο στην Αθήνα, όπως αναφέρθηκε ήδη, παραμένουν επί μακρόν με ένα αστυνομικό «υπηρεσιακό σημείωμα», χωρίς το δελτίο αιτούντος άσυλο, για λόγους που σχετίζονται με τη λειτουργία και το φόρτο εργασίας των αρμόδιων υπηρεσιών του ΥΔΤ.³¹ Αυτή η κατηγορία αιτούντων άσυλο δεν τυγχάνει ουδεμίας ιατρικής περίθαλψης κατά παράβαση θεμελιωδών κανόνων του διεθνούς δικαίου ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των άρθρων 2 παρ. 1 και 5 παρ. 5 Σ.

(β) Το Υπουργείο Οικονομικών δεν έχει αναγνωρίσει ακόμη το δικαίωμα απαλλαγής από το φόρο αγοράς πρώτης κατοικίας υπέρ αναγνωρισμένων προσφύγων σύμφωνα με το Ν. 1078/1980, κατά παράβαση του άρθρου 29.1 της Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών για το Καθεστώς των Προσφύγων.³²

(γ) Επιδόματα πολυτέκνων που δίδονται σε Έλληνες και πολίτες χωρών της ΕΕ δεν δίδονται σε πρόσφυγες, κατά παράβαση του άρθρου 23³³ και του άρθρου 24 της ανωτέρω Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών που επιβάλλει την εφαρμογή των ευεργετικών διατάξεων κοινωνικής ασφάλισης των συμβαλλομένων χωρών και στους πρόσφυγες.

(δ) Ο Οργανισμός Γεωργικών Ασφαλίσεων έχει αρνηθεί την ασφαλιστική κάλυψη αναγνωρισμένων προσφύγων, κατά παράβαση του άρθρου 24 της ανωτέρω Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών.

(ε) Η Νομαρχία Αττικής έχει αρνηθεί την έκδοση άδειας εργασίας μικροπωλητή σε αναγνωρισμένους πρόσφυγες, κατά παράβαση του άρθρου 18 της ανωτέρω Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών (περί μη μισθωτών επαγγελματιών).³⁴ Η παραπάνω άρνηση της Νομαρχίας οφείλεται στον μη

³¹ Το ζήτημα αυτό έχει σημειωθεί και στις προτάσεις της ΕΕΔΑ για την προώθηση ενός σύγχρονου, αποτελεσματικού πλαισίου προστασίας προσφύγων (ασύλου) στην Ελλάδα (παρ. 13 των ειδικών παρατηρήσεων και προτάσεων) που εγκρίθηκε από την Ολομέλεια της ΕΕΔΑ την 08.06.2001, υπό δημοσίευση στα *Δικαιώματα του Ανθρώπου* (2002).

³² «Αι Συμβαλλόμεναι Χώραι δεν θα επιβάλλουν επί των προσφύγων φόρους ή τέλη, οιασδήποτε φύσεως, πέραν εκείνων ους, εις παρομοίας περιπτώσεις, επιβάλλουν εις τους υπηκόους αυτών».

³³ 'Ο.π.

³⁴ Άρθρο 18: «Αι Συμβαλλόμεναι Χώραι θα επιφυλάσσουν, εις τους νομίμως επί αυτών ευρισκομένους πρόσφυγας, μεταχειρίσιν όσον ένεστι ευνοϊκήν, οπωσδήποτε δε ουχι ολιγώτερον ευνοϊκήν της υπό τας αυτάς συνθήκας εις τους αλλοδαπούς εν γένει»

νόμιμο αποκλεισμό των προσφύγων αναγνωρισμένων σύμφωνα με τη Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών από τις διατάξεις της σχετικής απόφασης του Υπουργού Εμπορίου υπ' αριθ. Α2-1646/22-07-1999 (ΦΕΚ Β' 1550).

Αθήνα, 20 Σεπτεμβρίου 2001

επιφυλασσομένης, όσον αφορά την άσκηση μη μισθωτού αγροτικού, βιομηχανικού, χειροτεχνικού ή εμπορικού επαγγέλματος, ως και την σύστασιν εμπορικών και βιομηχανικών εταιρειών».